

Toewijzing en invoering Referentiekader Taal en Rekenen

Een evenwichtige ambitie

1. Referentiekader: onderdeel van breed taal en rekenbeleid

Met de referentieniveaus taal en rekenen maken we de niveaus van beheersing zichtbaar die van belang zijn voor de doorstroming naar het vervolgonderwijs en het maatschappelijk en/of beroepsmatig functioneren. Voor scholen en leraren wordt het duidelijk welke inspanningen er verricht moeten worden om leerlingen op het gewenste niveau te brengen. Het referentiekader is een belangrijk instrument om doorlopende leerlijnen mogelijk te maken en de aansluiting tussen onderwijssectoren te verbeteren. Het richt zich daarmee op het versterken van de taal- en rekenvaardigheden in alle onderwijssectoren.

Na een uitgebreide consultatie in de verschillende sectoren en een hierop volgend aanvullend advies van Meijerink, is het referentiekader nu definitief.

Het stellen van heldere ambities op het gebied van taal en rekenen en de extra inzet van scholen zal de komende jaren moeten leiden tot een groter aantal leerlingen dat een hoger taal- en rekenniveau bereikt. Tegelijkertijd dienen de referentieniveaus op een realistische wijze vertaald te worden naar de verschillende onderwijssectoren. Er zijn en blijven immers leerlingen die om verschillende redenen niet het taal- en rekenniveau behalen dat bij hun opleiding/onderwijs mag worden verwacht.

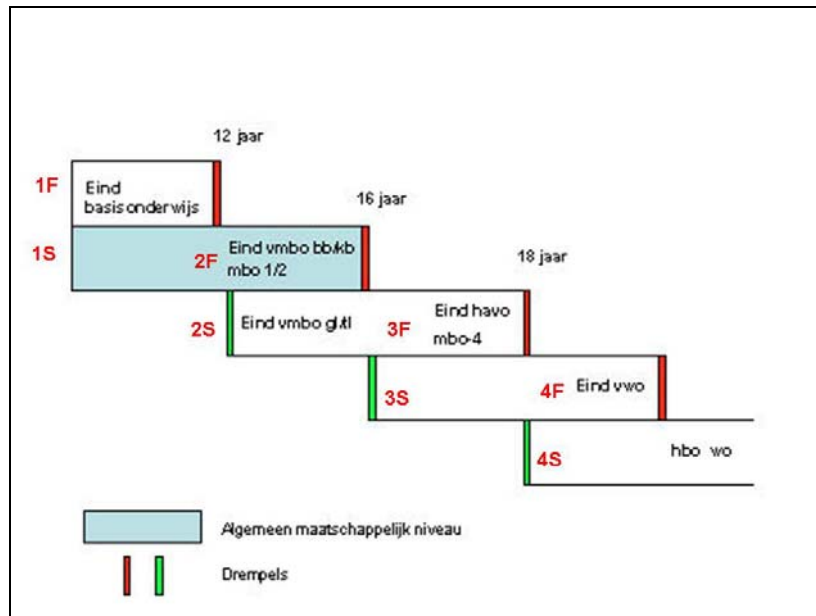
De komende jaren zullen we gezamenlijk een goede balans vinden tussen ambitie en haalbaarheid. De invoering van het referentiekader wordt gekenmerkt door nauwe samenwerking met de sectoren en gefaseerde, gezamenlijke besluitvorming. In iedere sector zijn plannen opgesteld die beschrijven op welke wijze de sector de opbrengsten op het gebied van taal- en rekenen gaat verbeteren. Dat richt zich vooral op extra investeringen in de infrastructuur die de leraar en school ondersteunen. De invoering van het referentiekader is slechts een onderdeel van een breder taal- en rekenbeleid. De verschillende inspanningen zijn als volgt samen te vatten:

- 1 Basisvaardigheden centraal in het gehele onderwijs en daarom:
  - o Vroeger beginnen
  - o Blijvend onderhouden
  - o Intensief repareren waar nodig
- 2 De leraar moet het doen:
  - o Intensieve ondersteuning in alle sectoren
  - o Kennisbasis en toetsen in de lerarenopleidingen
- 3 Nauwkeurig meten:
  - o Opbrengstgericht werken in het hele onderwijs o.b.v. tussentijdse toetsing
  - o Centrale examinering mbo en rekentoets vo
  - o Jaarlijkse monitoring van resultaten
- 4 Doorlopende leerlijnen:
  - o Voor langere tijd vastleggen van eisen aan taal en rekenen (het referentiekader)
  - o Verplichte zorgvuldige informatieoverdracht van po naar vo
- 5 Intensief samenwerken met sectoren
  - o Invoeringsplannen opgesteld
  - o Gezamenlijk optrekken in de communicatie

2. Toewijzing en implementatie referentieniveaus

2.1. Het advies van de Expertgroep

De expertgroep doet in zijn advies een eerste voorstel voor de koppeling aan het referentiekader.

Bij het toewijzen van referentieniveaus aan onderwijstypen is dit advies van de Expertgroep als startpunt genomen. In de veldraadplegingen die in iedere sector zijn gehouden werden door leraren, schoolleiders en bestuurders een aantal opmerkingen gemaakt over het referentiekader:

- o Er bleven veel twijfels over de haalbaarheid van niveau 2F voor de onderkant van het vmbo (basisberoeps) en mbo (niveau 1). Meer zekerheid over de haalbaarheid was gewenst.
- o De wenselijkheid om het lezen van literaire teksten (dat onderdeel is van het referentiekader Nederlands) op te nemen in de eindtermen van het mbo.
- o De verschillende invulling van de referentieniveaus taal enerzijds en rekenen/wiskunde anderzijds leverde problemen op. Bij taal stellen de streefniveaus namelijk hogere eisen dan de fundamentele niveaus. Bij rekenen is daarentegen sprake van verschillend georiënteerde stromen: de fundamentele niveaus richten zich op basale kennis en inzichten en zijn gericht op een meer toepassinggerichte benadering van rekenen, terwijl de streefniveaus al voorbereiden op de meer abstracte wiskunde. Simpel gesteld: bij Nederlands overlappen het S-niveau met het F-niveau en bij rekenen/wiskunde is dat niet het geval. Dit verschil tussen taal en rekenen bleek lastig bij de toewijzing aan onderwijstypen.

2.2. Een nadere beschouwing

Naar aanleiding van de gehouden veldraadplegingen over het referentiekader taal en rekenen is dhr. Meijerink en enkele leden van de voormalige Expertgroep Doorlopende leerlijnen taal en rekenen gevraagd een aanvullend advies uit te brengen. Deze nieuwe commissie is gevraagd om

- o een inhoudelijke heroverweging van enkele subdomeinen ('taalbeschouwing', 'fictioneel en literair lezen' en 'ruimte en vorm');
- o nader onderzoek te verrichten naar de haalbaarheid van het niveau 2F voor vmbo-leerlingen en mbo-studenten;
- o de gehanteerde systemen voor taal en rekenen beter op elkaar af te stemmen.

Het aanvullend advies van Meijerink c.s. kent een aantal hoofdconclusies. Ten eerste is de systematiek van de referentieniveaus (ondanks verschillen tussen taal en rekenen) hanteerbaar. Ten tweede wordt voorgesteld om literatuur in het referentiekader op te (blijven) nemen, met een onderhoudsplicht voor dit onderdeel voor alle mbo-ers en door onderscheid te maken binnen mbo niveau 4 opleidingen (wél/geen literatuur op niveau 3F). Ten derde zijn de referentieniveaus ambitieus, maar haalbaar. De belangrijkste argumenten hiervoor zijn dat a) een verhoging van het

percentage leerlingen in het PO dat met een vmbo-bb advies 1F haalt, mogelijk is; b) 2F rekenen voor alle vmbo-leerlingen haalbaar is, mits zij wiskunde in het eindexamenpakket hebben gekozen en c) 2F taal onder enkele voorwaarden ook haalbaar is voor vmbo-bb en –kb leerlingen. In het advies worden echter ook zorgen uitgesproken om de realisatie van de doorlopende leerlijnen en de zorg voor specifieke groepen leerlingen.

2.3. Definitief vaststellen referentiekader

In het Bestuurlijk Overleg van 23 augustus 2009 is het referentiekader taal en rekenen definitief vastgesteld. Het advies van Meijerink c.s. om het onderscheid tussen het F-niveau en het S-niveau bij rekenen/wiskunde te handhaven, is overgenomen. In het vo en mbo worden de F-niveaus getoetst door middel van een aparte rekentoets, de S-niveaus komen in het vo waar mogelijk terug in de examenprogramma's wiskunde.

De opname van literatuur in het referentiekader stelt ons voor een lastig dilemma vanwege het ontbreken van literatuur in de huidige eindtermen van het mbo. Het aanvullend advies van Meijerink biedt in onze ogen geen oplossing voor het vraagstuk, aangezien wordt voorgesteld onderscheid te maken tussen verschillende mbo-4 opleidingen (wél respectievelijk géén literatuur). Wij willen binnen het referentiekader geen onderscheid maken tussen leerlingen van hetzelfde onderwijstype. Daarom is ervoor gekozen om bij de wettelijke verankering van het referentiekader vast te leggen dat we in het mbo volstaan met het lezen van zakelijke teksten.

Over de haalbaarheid van de referentieniveaus voor specifieke groepen leerlingen is voorlopig geen eenduidige conclusie te trekken. Het onderzoek dat Meijerink c.s. hebben uitgevoerd stemt tot redelijk optimisme over de haalbaarheid van de referentieniveaus, terwijl de resultaten van de nulmeting een minder positief beeld laten zien. De komende jaren zal hiernaar meer onderzoek moeten worden gedaan. In de invoeringsstrategie is daarom veel aandacht voor het monitoren van de leerprestaties aan de hand van de referentieniveaus (onder andere door middel van diagnostische toetsen in het vo en mbo).

2.4. Globale invoeringsstrategie

In het bestuurlijk overleg van 23 augustus 2009 is door alle partijen aangegeven dat er de komende jaren goed evenwicht gehouden moet worden tussen ambitie en haalbaarheid bij de eisen rond taal en rekenen. Kernelementen van de invoering van het referentiekader zijn daarom ook:

1. We werken er naartoe het referentiekader in sectoroverstijgende wetgeving vast te leggen per 1-8-2010.
2. Er is een zorgvuldig en gefaseerd invoeringstraject gepland tot en met schooljaar 2013/2014 waarbij scholen financieel en inhoudelijk worden ondersteund bij het intensiveren van het taal- en rekenonderwijs.
3. De invoering van het referentiekader heeft de eerste jaren geen andere consequenties voor leerlingen en scholen dan die zijn neergelegd in huidige wetgeving:
  - o po & so: ervaringen met haalbaarheid referentieniveaus zullen niet eerder worden betrokken bij de beoordeling van de prestaties van scholen (percentage leerlingen dat betreffende niveau dient te behalen) dan na een zorgvuldig en succesvol invoeringstraject.
  - o vo & mbo: referentieniveaus worden in acht genomen bij ijking van de examen(programma)'s, voor het eerst in 2013/2014 en op basis van een zorgvuldige besluitvorming over de cesuur.
4. Gefaseerde inwerkingtreding van de benodigde wet- en regelgeving is mogelijk, waardoor flexibiliteit in de invoering wordt gegarandeerd. De inhoud van alle benodigde wet- en regelgeving wordt afgestemd met de bestuurlijke partijen.
5. In de sectorale invoeringsplannen, die samen met sectororganisaties zijn opgesteld, wordt beschreven welke inzet wordt gepleegd op de ondersteuning van school en leraar bij het realiseren van de ambities.
6. De komende jaren zal zorgvuldig onderzocht worden welke effecten de intensivering van taal- en rekenonderwijs heeft op de leerling-prestaties, zodat invoering in examinering in vo en mbo (2013/2014) zorgvuldig kan plaatsvinden. Hiertoe wordt onder andere gebruik gemaakt van resultaten op de (doorontwikkelde) diagnostische toetsen en proefexamens. OCW en de

sectororganisaties spannen zich gezamenlijk in om alle scholen in vo en mbo hier gebruik van te laten maken. Verplicht gebruik van de diagnostische toetsen is vooralsnog niet aan de orde.

In de volgende paragrafen wordt per sector uiteengezet hoe de toewijzing en invoering van referentieniveaus zal plaatsvinden. Dit aan de hand van een viertal kernvragen:

- 1 Hoe wordt haalbaarheid van de referentieniveaus in de betreffende onderwijssector uitgezocht?
- 2 Hoe wordt omgegaan met de balans tussen ambitie en haalbaarheid?
- 3 Op welke wijze voert OCW regie op de vertaling van het referentiekader naar toets-/examenopgaven?
- 4 Hoe worden leerresultaten van leerlingen aan de hand van de referentieniveaus zichtbaar gemaakt?

3. Invoering in het (speciaal) basisonderwijs

Toewijzing referentieniveaus

- o Voor het (speciaal) basisonderwijs worden twee niveaus vastgesteld. Hiermee wordt het advies van de Expertgroep gevolgd om in ieder geval voor deze onderwijssectoren twee kwaliteiten te onderscheiden: een fundamentele kwaliteit en een streefkwaliteit. Het aanbrengen van dit onderscheid is relevant, gelet op de (vrij grote) niveauverschillen die bestaan tussen leerlingen binnen hetzelfde type onderwijs.
- o Voor leerlingen zal het wel/niet behalen van het gewenste referentieniveau geen civiel effect hebben. Wel worden scholen verplicht objectieve en valide gegevens over het behaalde referentieniveau van hun individuele leerlingen te leveren aan het vervolgonderwijs.

	(S)BAO	(S) BAO
Nederlands	1F	1S
Rekenen/wiskunde	1F	1S

Hoe wordt haalbaarheid uitgezocht?

Er is op dit moment al voldoende inzicht in de haalbaarheid van de referentieniveaus door de volgende onderzoeken:

- o PPON: Periodieke peilingen van het onderwijsniveau, uitgevoerd door Cito. De Expertgroep heeft op basis van uitkomsten van dit onderzoek bepaald dat op dit moment 75% van de leerlingen in het basisonderwijs het fundamentele niveau en 50% het streefniveau haalt.
- o Onderzoek door het SCO Kohnstamm Instituut naar de haalbaarheid van het fundamentele en streefniveau bij verschillende groepen leerlingen en scholen met verschillende samenstelling van de leerling-populatie.

In 2010/2011 zullen de eerste ervaringen worden opgedaan met de haalbaarheid van de referentieniveaus door de uitkomsten van de (aan het referentiekader) geijkte (eind)toetsen.

Balans tussen ambitie en haalbaarheid

- o Het niet behalen van een van de twee vastgestelde referentieniveaus heeft geen consequenties anders dan de huidige praktijk, namelijk dat het bereikte niveau meegewogen zal worden in het schooladvies voor vervolgonderwijs dat de leerling krijgt.
- o Na de invoering van de referentieniveaus in het (speciaal) basisonderwijs, worden scholen verplicht om in het laatste leerjaar bij alle leerlingen objectieve en valide gegevens te verzamelen om het bereikte eindniveau inzichtelijk te maken in relatie tot de referentieniveaus voor taal en rekenen. Nadere voorschriften rondom deze gegevens worden vastgesteld.
- o Voor spreek- en schrijfvaardigheid zijn op dit moment geen toetsen beschikbaar in het primair onderwijs. Deze vaardigheden zijn moeilijk objectief en valide vast te stellen met behulp van toetsen. Basisscholen zouden wel een beschrijving kunnen geven van de beheersing van deze vaardigheden door leerlingen. Deze informatie kan de basisschool met de leerling meegeven aan het vervolgonderwijs. De verplichting 'objectief en valide' wordt echter niet van toepassing op deze subdomeinen van de referentieniveaus.
- o De referentieniveaus zijn ook van waarde voor de scholen en het bevoegd gezag. De meetgegevens zijn geijkt op expliciet vastgestelde referentieniveaus. Daardoor krijgen scholen meerjarig inzicht waar hun leerlingen staan t.o.v. de referentieniveaus en kunnen zij hierop sturen. Op stelselniveau is het voor OCW interessant om te zien in hoeverre de taal en rekenniveaus van leerlingen stijgen over een aantal jaar.
- o Ervaringen met haalbaarheid referentieniveaus zullen niet eerder worden betrokken bij de beoordeling van de prestaties van scholen (percentage leerlingen dat betreffende niveau dient te behalen) dan na een zorgvuldig en succesvol invoeringstraject.

Regie op vertaling referentiekader naar toetsen?

- o De bestaande toetsen en leerlingvolgsystemen voor taal en rekenen moeten worden gerelateerd aan en geijkt op de referentieniveaus. Voor het ijken van toetsen zal een procedure worden uitgewerkt door een onafhankelijke partij. Vervolgens worden toetsontwikkelaars ondersteund bij het ijken van hun toetsen en leerlingvolgsystemen. Voor scholen zal informatie beschikbaar komen welke toetsen en leerlingvolgsystemen geijkt zijn aan de referentieniveaus.

Hoe worden leerresultaten zichtbaar gemaakt?

- OCW komt tot een nadere uitwerking van de verplichting tot verzameling van objectieve en valide gegevens over het behaalde eindniveau van leerlingen in relatie tot de referentieniveaus. Een besluit hierover wordt genomen in december 2009. Het is uitdrukkelijk niet de bedoeling één bepaalde toets als verplichte eindtoets te benoemen. Scholen blijven vrij in de keuze van gevalideerde toetsen. De sectoren po en vo bepalen gezamenlijk wanneer deze toets in het laatste schooljaar van de scholen voor primair onderwijs wordt afgenomen.
- PO-raad en VO-raad zijn gekomen met een gezamenlijk voorstel over de wijze waarop de informatieoverdracht plaatsvindt.

4. Invoering in het speciaal onderwijs

Toewijzing referentieniveaus

De heterogeniteit van de populatie in het speciaal onderwijs, is net als die in het regulier basisonderwijs zeer groot. Er zijn leerlingen die vanuit het so door zullen stromen naar het praktijkonderwijs of de arbeidsmarktgerichte stroom in het vso. Er zijn echter ook leerlingen die hetzij binnen het vso hetzij binnen het regulier onderwijs een vwo diploma kunnen halen. Daarom worden bij de kerndoelen voor het speciaal onderwijs, met uitzondering van zeer moeilijk lerenden en meervoudig gehandicapte leerlingen twee beheersingsniveaus (1F en 1S) vastgesteld voor Nederlandse taal en rekenen/wiskunde.

	WEC	WEC
Nederlands	1F	1S
Rekenen/wiskunde	1F	1S

Hoe wordt haalbaarheid uitgezocht?

- o Voor de gehele groep geldt, dat er op dit moment onvoldoende zicht is op de resultaten van de leerlingen in het speciaal en speciaal basisonderwijs en geïndiceerde leerlingen in het regulier basisonderwijs op de terreinen Nederlandse taal en rekenen/wiskunde. Een eerste actie is daarom ook om hierin meer inzicht te krijgen via het uitvoeren van een nulmeting zorgleerlingen in po (inclusief sbo) en so. Vervolgens wordt deze groep expliciet gemonitord. De verwachting is immers dat door de huidige maatregelen in het kader van de kwaliteitsagenda's ook deze groep beter kan presteren op tenminste Nederlandse taal en rekenen/wiskunde. In dit verband is het beleidsmatig ook interessant te zien of er verschillen zijn tussen de leerresultaten van zorgleerlingen in het speciaal en regulier onderwijs.
- o Een tweede actie betreft de leerlingen met een (h)erkende dyslexie of ernstige reken/wiskundeproblemen en dyscalculie. Onderzocht zal moeten worden of en zo ja welke consequenties de invoering van de referentieniveaus taal en rekenen voor deze groepen heeft en of de huidige faciliteiten en ondersteuningsmogelijkheden voor deze groepen voldoende zijn en/of aanvulling behoeven.
- o Voor de groep leerlingen in het so zml/mg geldt dat zij de referentieniveaus niet zullen halen. De betreffende scholen zijn voor deze leerlingen dan ook uitgezonderd van de verplichting om valide, objectieve en betrouwbare gegevens over de behaalde resultaten in relatie tot de referentieniveaus aan te leveren.

Balans tussen ambitie en haalbaarheid

- o Het niet behalen van een van de twee vastgestelde referentieniveaus heeft geen andere gevolgen dan nu al het geval is. Ook nu geldt dat het bereikte niveau bepalend is voor het schooladvies voor vervolgonderwijs dat de leerling krijgt. Dat schooladvies kan variëren van praktijkonderwijs of vso tot regulier vmbo/havo/vwo of vmbo/havo/vwo binnen het vso.
- o Voor de verschillende groepen leerlingen binnen het so zullen leerroutes worden ontwikkeld die aansluiten bij de verschillende ontwikkelingsperspectieven en uitstroombrofielen van leerlingen in het speciaal onderwijs.
- o Na de invoering van de referentieniveaus in het speciaal onderwijs, worden scholen net als scholen voor regulier basisonderwijs verplicht om in het laatste leerjaar bij alle leerlingen objectieve en valide gegevens te verzamelen over het bereikte eindniveau in relatie tot de referentieniveaus voor taal en rekenen/wiskunde. Nadere voorschriften rondom deze gegevens worden vastgesteld.
- o Het is waarschijnlijk dat niet alle domeinen zullen worden getoetst in (eind)toetsen (bv. spreek-, schrijf- en luistervaardigheid). Voor het speciaal onderwijs moet worden onderzocht of ook via PPO op stelselniveau gegevens beschikbaar kunnen worden gesteld over het niveau op de subdomeinen taal in het speciaal onderwijs.
- o De referentieniveaus zijn ook belangrijk voor de scholen zelf en het bevoegd gezag. De meetgegevens zijn geïkht op expliciet vastgestelde referentieniveaus. Daardoor krijgen scholen meerjarig inzicht waar hun leerlingen staan t.o.v. de referentieniveaus en kunnen zij hierop sturen. Op stelselniveau is het voor OCW interessant om te zien of en in hoeverre de taal en rekenniveaus van leerlingen stijgen over een aantal jaar.

- o Ervaringen met haalbaarheid referentieniveaus zullen niet eerder worden betrokken bij de beoordeling van de prestaties van scholen (percentage leerlingen dat betreffende niveau dient te behalen) dan na een zorgvuldig en succesvol invoeringstraject.

Hoe regie op vertaling referentiekader naar toets-/examenopgaven?

- o De bestaande en de te ontwikkelen toetsen voor taal en rekenen en de reeds ontwikkelde en nog te ontwikkelen onderdelen van het leerlingvolgsysteem voor het speciaal (basis) onderwijs moeten worden geijkt aan de referentieniveaus. Voor het ijken van toetsen zal een procedure worden uitgewerkt door een onafhankelijke partij. Vervolgens worden toetsontwikkelaars ondersteund bij het ijken van hun toetsen en leerlingvolgsystemen. Voor scholen zal informatie beschikbaar komen welke toetsen en leerlingvolgsystemen geijkt zijn aan de referentieniveaus.

Hoe worden leerresultaten zichtbaar gemaakt?

- o OCW komt tot een nadere uitwerking van de verplichting tot verzameling van objectieve en valide gegevens over het behaalde eindniveau van leerlingen in relatie tot de referentieniveaus. Een besluit hierover wordt genomen in december 2009.
- o Het voortgezet onderwijs dient met name als het gaat om leerlingen die 1F nog niet gehaald hebben, te weten waar de leerling staat en om van daar uit verder te gaan. Daarvoor is het nodig dat de v(s)o-school goed inzicht heeft in de kennis en vaardigheden van de leerling. Aan de PO- en VO-raad is al gevraagd om zich te buigen over de inhoud en vormgeving van de overdracht van gegevens. Aan de WECraad is gevraagd zich hier bij aan te sluiten. Ten aanzien van met name de leerlingen met uitstroomprofiel pro/lwoo/vso/overige zorgleerlingen zal wellicht additionele informatie wenselijk zijn.

Praktijkonderwijs

- o Mede op aangeven van het onderwijsveld is bepaald dat er voor de praktijkscholen een streven moet zijn deze leerlingen - indien haalbaar - te brengen tot het referentieniveau 1F voor Nederlands en rekenen. Deze niveaus zijn, net als de huidige kerndoelen waarvan ze ene uitwerking zijn, niet voorwaardelijk voor diplomering. In het Praktijkonderwijs kent men alleen door de onderwijsinstelling uitgegeven schooldiploma's.

	PRO
Nederlands	1F
Rekenen/wiskunde	1F

5. Invoering in het voortgezet onderwijs

Toewijzing referentieniveaus

- o In lijn met het advies van Meijerink wordt het niveau 2F, het algemeen maatschappelijk niveau, de ambitie voor alle leerlingen die deelnemen aan vmbo. Gelet op de verschillen tussen de leerwegen geldt hier dat voor een aantal leerlingen de lat hoger kan liggen. De examenprogramma's in het vmbo kennen als (wettelijke) ondergrens het niveau 2F maar in de examens zullen de niveauverschillen tussen de leerwegen natuurlijk zichtbaar zijn (m.a.w. een examen vmbo-tl kan ook opgaven bevatten van het 2S niveau).
- o Ook voor het havo en vwo geldt dat tenminste voldaan moet worden aan de fundamentele niveaus. De streefniveaus zijn bedoeld om leerlingen die meer in hun mars hebben uit te dagen. Het is de opdracht aan scholen deze leerlingen te faciliteren. Waar mogelijk en wenselijk kunnen onderdelen uit de streefniveaus opgenomen worden in de examens.
- o In lijn met het advies van Meijerink wordt voor leerlingen aan het einde van de havo het niveau 3F vastgesteld en wordt voor leerlingen aan het eind van het vwo het niveau 4F. Uitzondering hierop is het referentieniveau rekenen, dat slechts drie niveaus kent. Hiervoor geldt niveau 3F dus als uitgangspunt voor havo én vwo leerlingen.
- o De Expertgroep constateert een daling in de rekenvaardigheid van leerlingen in de leerplichtige leeftijd. Ook het systematisch werken aan het onderhouden en uitbreiden van de verworven kennis en vaardigheden op het gebied van het rekenen in het voortgezet onderwijs ontbreekt. Daarom zullen alle leerlingen verplicht een rekentoets moeten afleggen. Vanaf schooljaar 2010-2011 zullen proefafnames van de rekentoets plaatsvinden. De resultaten hiervan zullen gebruikt worden in de beslissing hoe de rekentoets onderdeel uit zal maken van de slaag/zakbeslissing.

	Vmbo-bb	Vmbo-kb	Vmbo-gt	Vmbo-tl	Havo	Vwo
Nederlands	2F	2F	2F/2S	2F/2S	3F/3S	4F ¹
Rekenen / wiskunde	2F	2F	2F/2S	2F/2S	3F/3S	3F/3S

De implementatiestrategie voor het vo wordt in de volgende paragraaf gezamenlijk met de strategie van het mbo besproken.

6. Invoering in het middelbaar beroepsonderwijs

Toewijzing referentieniveaus

- o In lijn met het advies van Meijerink wordt het niveau 2F, het algemeen maatschappelijk niveau, het perspectief voor leerlingen in het mbo-1 en mbo-2, en 3F het perspectief voor mbo-4.
- o In het advies van Meijerink worden geen uitspraken gedaan voor mbo-3. Om geen onnodige drempels op te werpen voor doorstroom van mbo-2 naar mbo-3 wordt voor mbo-3 het referentieniveau 2F vastgesteld. Voor mbo-3 leerlingen die dit willen/kunnen kunnen scholen toewerken worden naar de beheersing van 3F. Dit niveau wordt echter niet wettelijk vastgelegd.
- o Voor wat betreft rekenen/wiskunde zijn de streefniveaus in het mbo minder relevant en gaat het –vanwege de toepassing in de beroepspraktijk- om de fundamentele niveaus 2F en 3F.

	mbo-1	mbo-2	mbo-3	mbo-4
Nederlands	2F	2F	2F	3F
Rekenen / Wiskunde	2F	2F	2F	3F

¹ Het referentieniveau Nederlands taal kent geen 4S

Uitgangspunten implementatie in het vo en mbo

Om een aantal redenen is er voor gekozen om de implementatie van de referentieniveaus in het vo en het mbo in samenhang te beschrijven:

- Het mbo gaat geleidelijk over naar een systematiek van centrale examens voor taal en rekenen en krijgt daarmee te maken met vergelijkbare vraagstukken rond de implementatie als het vo, zowel inhoudelijk als organisatorisch.
- Gelet op de doorstroom tussen het vmbo en het mbo zijn besluiten in de ene sector van grote invloed op de andere. Hierbij valt te denken aan de haalbaarheid van de vastgestelde referentieniveaus en de zak/slaagbeslissing in het vmbo enerzijds en de drempelloze instroom en vastgestelde referentieniveaus in het mbo anderzijds.
- Zowel het vo als het mbo kennen aan de bovenkant een doorstroom naar het hoger (beroeps)onderwijs. Besluiten over de vaststelling van een referentieniveau en zak/slaagbeslissingen kunnen, gelet op deze vergelijkbaarheid, alleen in samenhang worden genomen.

Gezamenlijke uitgangspunten

Voor de implementatie van het referentiekader in het vo en mbo is een aantal gezamenlijke uitgangspunten te formuleren:

- Zowel in vo als in mbo worden in 2014 voor het eerst centrale examens afgenomen op basis van de referentieniveaus Nederlands en Rekenen/wiskunde.
- In vo worden de huidige examenprogramma's voor Nederlands geijkt op de referentieniveaus. Hetzelfde geldt voor de examenprogramma's Wiskunde. Daarnaast wordt een rekentoets afgenomen bij zowel leerlingen mét wiskunde en leerlingen zónder wiskunde als examenvak (vmbo en havo, profiel cultuur en maatschappij). In het mbo worden naast de beroepsgerichte examens aparte examens taal en rekenen worden afgenomen. Deze bestaan uit centraal ontwikkelde examens en schoolexamens, waarbij de schoolexamens meer mogelijkheden bieden voor het afstemmen op de beroepscontext.
- Voor vo en mbo geldt dat voor referentieniveau rekenen een afzonderlijk examen komt. Bij vo betekent dit dat bij zowel leerlingen mét wiskunde als leerlingen zónder wiskunde als examenvak (vmbo en havo, profiel cultuur en maatschappij) een rekentoets wordt afgenomen, zodat voor het vervolgonderwijs duidelijk is welk referentieniveau deze leerlingen hebben voor de basisvaardigheden rekenen.
- Het vervolgonderwijs wordt als volgt geïnformeerd over het actuele referentieniveau waarop de leerling de basisvaardigheden beheerst: op de cijferlijst of resultatenoverzicht bij het diploma wordt met een cijfer de beheersing van de betreffende referentieniveaus voor taal en rekenen vermeld.
- In het mbo wordt voor taal en rekenen in principe toegewerkt naar een met vo gelijkwaardige slaag/zakbeslissing die tevens recht doet aan de eigenheid van het beroepsonderwijs. Bij de inrichting van het examenbesluit en de vormgeving van de slaag-/zakregeling wordt onderzocht of en op welke mate onderscheid gemaakt zal worden in de slaag/zakregeling bij de verschillende mbo-niveaus.

Hoe wordt haalbaarheid uitgezocht?

De periode vooraf aan 2013/2014 wordt beschouwd als een invoeringsfase waarin docenten en leerlingen toewerken naar de beheersing van de referentieniveaus. Vanaf 2009 houdt OCW in vo en mbo jaarlijks vinger aan de pols door onder meer:

- de resultaten op de diagnostische toetsen van 2009, 2010 en 2011
- de resultaten op de proefexamens (vanaf 2012 en 2013), voorafgaand aan de afname van de definitieve examens (voor mbo-4 voor het eerst in 2013/2014, implementatie centraal ontwikkel, andere mbo-niveaus volgen later)

Balans tussen ambitie en haalbaarheid

- Wanneer tijdens de invoeringsfase uit de resultaten van diagnostische toetsen en proefexamens in vo en mbo, zou blijken dat de prestaties van (bepaalde groepen) leerlingen te weinig toenemen - ondanks gepleegde extra intensivering van de onderwijsinspanningen - dan zullen, in overleg met de sector passende maatregelen genomen worden.

De uitkomsten van deze evaluatie zullen leidend zijn voor de volgende beslissingen:

- Welke aanvullende maatregelen vanuit OCW wenselijk zijn;

- Welke aanvullende inspanningen scholen kunnen plegen.
- Welke minimumnormen gaan gelden bij toetsen en examens (cesuur) en (in het mbo) de slaag-/zakbeslissingen;

Hoe regie op vertaling referentiekader naar toets-/examenopgaven?

Bij de vertaling van het referentiekader naar examens in vo en mbo zal OCW aansluiten op de bestaande systematiek van normstelling van CEVO en Cito. Beleidsmaatregelen voor vo en mbo zal OCW zoveel mogelijk in samenhang en afstemming nemen. Daarbij raadpleegt OCW onafhankelijke deskundigen.

In 2009 vraagt OCW een onafhankelijke organisatie advies over de wijze waarop het referentiekader Nederlands en rekenen/wiskunde zich in het vo voor wat dekkingsgraad en moeilijkheidsgraad betreft verhoudt tot de examenprogramma's, syllabi en de centraal ontwikkelde examens. Eind 2009 komen twee hoogleraren daarnaast met een onderzoeksstudie rond de normering.

Hoe worden leerresultaten zichtbaar gemaakt?

- Het streven is dat de effecten van de aanpak bij de instromende studenten in het HBO vanaf 2010 tot een aantoonbare versterking van de taal- en rekenvaardigheden leiden. OCW zal in overleg met de VO-raad, MBO Raad en HBO raad komen tot een voorstel op welke wijze dit kan worden aangetoond.
- OCW voert een verkenning uit naar hoe de communicatie over taal- en rekenprestaties vanuit het vmbo naar het mbo, en vanuit mbo en havo/vwo naar het hbo verbeterd zou kunnen worden. In principe worden hierbij de huidige exameninstrumenten gebruikt. De VO-raad en MBO Raad wordt gevraagd hiertoe (in afstemming met HBO Raad) een advies op te stellen.
- Uiteindelijk kan opnemen van een wettelijke bepaling rondom informatieoverdracht in WVO en WEB tot de mogelijkheden behoren.